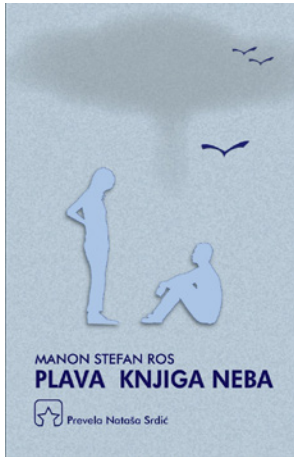

Срђан Срдих

КРАЈ ПАРТИЈЕ?

(Манон Стефан Рос: *Плава књига Неба*, превела с енглеског Наташа Срдих, Партизанска књига, Кикинда, 2023)

Жена се зове Манон Стефан Рос. Пише много. Баш много. Романе, између осталог. Овај се зове *Плава књига Неба* и објављен је 2018. Изворно је написан на велшком језику. Ово ћу поновити: роман *Плава књига Неба* ауторке Манон Стефан Рос изворно је написан на велшком језику. Велшке ауторке, очигледно. Српско издање има потписане уреднике. Двојицу. Ја сам један од те двојице. Ову књигу, међутим, нисам уредио.

То је доста непријатна ствар. Подразумева се да долази с годинама, таква врста безобразлука. Подразумева се, *овде*. Рецимо, *овде* се подразумева да уредник књиге гласа за књигу како би ова била награђена. Не да лобира, утиче, већ да гласа за књигу коју је уредио. Наводно уредио, у неким случајевима. Свашта се *овде* подразумева. Подразумевам се и ја, потписани уредник књиге

који није урадио свој посао.

Срећом, има ко јесте. Ауторка поговора, Милана Грбић, она је истинска уредница ове књиге. Можда и имам некакав алиби за необављен посао. То је свеједно. Књига има своју уредницу, преводитељку и лекторку. И она су обавиле послове. Маестрално. Ја сам пуки читалац, неко ко је узео у руке књигу и кренуо. А књига је невелика, није ми требало превише времена. Врло сам задовољан делом које сам потписао, а нисам га уредио. Опасна књига, рекао бих.

Тако су говорили и добри људи из Велшког савета, сарађујемо с тим добрим људима дуго, рекли су да обратимо пажњу на њихову ауторку Манон Стефан Рос, жену која књигу напише на велшком, па је накнадно преведе на енглески. Жена је написала роман, зове се *Плава књига Неба*, баш на тај роман да обратимо пажњу. Био је преведен на девет језика у тренутку њихове препоруке. А то је много. То је скоро незамисливо за Велс, нема тамо више Дилана Томаса, има других сјајних писаца, неке сам и упознао, Рис Хјуз, рецимо, па Ричард Овејн Робертс, добитник Гардијанове *Not the Booker* награде. Награђена књига Ричарда Овејна Робертса није преведена на десет језика. Ни изблиза. Девет језика и наш као десети. Биће да у Велсу знају шта раде. Увек мораш да радиш и мислиш. Кад си мали, мораш посебно много да радиш и мислиш. Јесте, ово је на наш рачун. И мој.

Још једна дистопија, испрва се учини. Роуена Вилијамс, чеховљевска дама (хвала Милани Грбић, опет), схвата да су ствари отишле дођавола. Бомбе падају по Аме-

рици. Нуклеарне бомбе. А Роуена Вилијамс је наизглед без својсџава, не упушта се много у разлоге ствари, склонија је да их простим и здравим разумом констатује. Роуена је самохрана мајка, њен син је премали да би се од њега могла очекивати било каква помоћ, а потребно је побећи, склонити се. И Роуена реагује пасторално, долази до закључка да су опасности мање што је одабрана средина за бекство мања. Био би то вапај за Аркадијом, његов двадесетпровековни сигнал. Или ехо. Година је 2018, свет је доживео властити Крај, тако пише, могуће је сећати се. Евентуално преживљавати у Крају. Ово ће се нешто касније показати као више него важно. И мала фризерска помоћница Роуена бира Небо.

Овако о иронији: постоји село у Велсу, зове се Небо. На њега се мисли у наслову. Манон Стефан Рос није несклона да посегне за старим, добрим триковима појачане идентификације. Оно што би могло да се одигра на свима познатим местима, или оним за која знамо да су стварна, много је страшније од онога другог. Стивен Кинг, на пример, зна све о томе. После свих по свету расејаних вампира, они из Салемова су напосто морали да изгледају неупоредиво језивије управо услед губитка ауре егзотичности. Оно што је *џу* немерљиво је ужасније од оног што није. И отуд Небо у преводу на српски, што је игра с каквом Стефан Рос није рачунала. Њена калкулација је старозаветна: Небо, Англси, своје име добија Мојсијевом заслугом: „Изиђи на ову гору аваримску, на гору Нарав, која је у земљи моавској према Јерихону, и види земљу хананску коју дајем синовима Израилевим у државу. И умри на гори на коју изиђеш” (Пета књига Мојсијева 32: 48–52). Планина Нарав, Небо. Попни се, погледај обећану земљу, умри. Небо, велшко село, двеста тридесет километара удаљено од Кардифа, а триста педесет од Лондона. Небо, у преводу на српски, нешто сасвим друго.

Чин бекства, заправо идеја о њему, психолошки је фасцинантан. Орсон Велс би нам рекао интересантних ствари о томе, нехотични креатор хаотичне америчке параноје у садејству с презимењаком, Велсом, Х. Џ. Као да људско крдо мисли да је довољно побећи из свог дома, као да је управо дом проблем (опет Аркадија, више ментална). И све ће бити у реду. Случај Роуене Вилијамс у овом погледу показаће се као врхунски индикативан. Тако Роуена Вилијамс у Небу неће пронаћи готово нити једног аутентичног становника Неба, ови су такође утекли из сопствених домова тражећи друге. Дом је опасност, зло. Дом је небезбедан и на сваком другом месту су шансе за опстанак веће. Из Неба ће Роуена у друштву свог сина Дилана и једног пара стараца пратити *дирекџан ѓренос* експлозије у недалекој нуклеарној централи Вилфа. Тако је, то је она Вилфа, Вилфа која заиста постоји. Небо делује као довољно далеко.

Стефан Рос не бави се претерано узроцима. Она је више Бекет него Балард. Код Баларда је све историјски засновано, Балардов ужас је најужаснији од свих јер сведочи о оном што се одиграло у директном преносу. Роуена и Дилан су пре Хам и Клов, или отац и син из Макартијевог *Пуџа*. Отац и син, мајка и син, то не може да се пренебрегне, мада је излишно. Ова књига није никакав *rip-off* већ су библијске конотације историјски непресушне. И такве ће остати. На нашу жалост или срећу, свеједно је. Што не значи да историје нема, има је, у изобиљу, дата је у двома дискретним тезама. Бомбе падају на Америку, та је прва. Роуенин познаник сматра

да се Британија очекивано налази на мети нуклеарног терора, својом политичком заслугом. Тако пише у књизи коју је Манон Стефан Рос изворно написала на велшском језику. Тек толико, ништа више.

Године 2018. Стефан Рос није могла да зна како ће се у општи медијски оптицај наново вратити извесне хладноратовске премисе. Рецимо, Медведев, наизглед случајни Рус који наступа на социјалним мрежама, исказујући оданде крајње анти-социјалне идеје. Погибелне, нуклеарне, склон да могућој глобалној трагедији приступа у маниру конзумента пива заробљеног на степеништу сеоске продавнице. Или *колективни Зайаг*, данас пише како Руси само што нису дигли у ваздух нуклеарну централу у Запорожју. Ето тако, не живи им се, суицидалним будалама. Манон Стефан Рос слободно може да им захвали на овоме, свима њима. Бар неко. Због тога је сцена *убијања Вилфе*, а с њом и малтене свега што живи, толико разорна у својој запрепашћујућој библијској пластичности. Масовно самоубиство пужева голаћа. Птице које масовно одлазе. Тутњава. Крај.

Плава књиџа Неба је проистекла из контрапункта (*punctus contra punctum*, *шачка у односу на шачку, ноша прошив ноше*). На прву све изгледа као сведена и скучена фокнеровштина, два гласа, мајчин и синовљев, као две стазе ка ма каквој истини, ако је истина било коме на Крају потребна. Стара је ово техника, „однос између две или више музичких линија (или гласова) које су хармонијски међусобно зависне, али независне у ритму и мелодијској контури”. Мајка као легитимни посредник информација о прошлости и син ком је прошлост посредована мајчиним речима. Два гласа консензуално записана у плавој бележници, она да не чита његов, он неће читати њен. Роуена и Дилан не намењују своје записе једно другом, њихова записничарска улога је цивилизацијска колико и психотерапеутска. Потоња побуда је зачуђујуће више Диланова него Роуенина, јер он ставове према свету гради на основу оног што се догодило након Краја, све остало за њега би лако могао да буде мит, нешто у референцијалном погледу не баш лако ухватљиво нити схватљиво. Током овог психотерапеутско-поетичког експеримента показују се болна исклизнућа према категорији истине: Дилан неће сазнати ко му је отац, иако то пише у Роуенином тексту, Роуена неће сазнати о томе како је Дилан сачувао наказног зеца Пуила од смрти тако што је одлучио да га не уклони с лица земље, што иначе с таквим створовима ради, нити ће Роуена мимо написаног текста признати да је она извршила егзекуцију, не сматрајући потребним да то пријави. У *Плавој књизи Неба* читамо парцијалне, приватне и једнодимензионалне истине из којих исходи нова истина о томе да истине какву смо замишљали нема, да су је надишла прећуткивања, задржавања информација, различито мотивисани шумови у комуникацији, намера да онај други не остане повређен истином, намера да се чињенице задрже за себе иако тако остају неактивне и на свој начин мртве, остају *ничему* и *никоме*. Посебну врсту пораза представља иначе нераскидива веза између двоје наратора која се по сижејној и тематској логици интензивира, док кулминацију доживљава у гротескној, гнусној, а истовремено скоро па сакралној сцени једења плаценте по другом Роуенином порођају. Иако би било очекивано да ће овакав *обред* довести до тоталне идентификације приликом које мајка и син постају врхунски саучесници пред којима тајне заувек изостају, Дилан неће сазнати ни за Гвиона, оца његове

полусестре, и то искључиво Роуенином вољом која се између њих поставља као неприкосновена и неотуђива, и од које долази књижевност.

Јер, на првој страници романа мајка ће рећи Дилану како нема више чему да га научи и то је час ослобођења ког дечак није свестан. Мајка пушта Дилана да записује јер зна да његова прича није њена прича. Пристаје на његову замисао о двојакој употреби плаве бележнице, а да ничим неће нарушити аутономију његовог гласа, неће га обуздавати, кориговати, цензурисати, ни на један начин неће покушати да *урегу (sic!)* његов наративни ток, неће се меша^{ти} већ ће га пустити да мисли и живи и да пише то што живи и о чему мисли.

Плава књиџа Неба је роман о ходочасницима који су посетили област коју је Sun Ra поодавно опевао као *it's after the end of the world*. Тамо се налазе *everywoman* Роуена Вилијамс и њен син Дилан, намерни Дилан, као поменути Томас, велшки бард, последњи ког ће нација имати јер је Крај и јер више нема ко да прочита оно што је написано. Старозаветна Роуена и њен син, мајка која не жели да пљачка напуштене куће иако више нема никога ко би јој то замерио, али мала фризерка држи до људскости и оног што је Мојсију наложено, јер није она безразложно стигла у Небо, да са сином сахрани ћеркицу и настави, болесна, изнемогла, крезуба, обоје такви, окружени малигном постнуклеарном стравом у којој ће дочекати хеликоптере. И пожелеле да у њих не уђу.

Не, кажем, ово није *rip-off*. Ово је роман о мајци и сину којима се не враћа тамо где су били, тамо где *ћоручујеш њицу јер ње мрзи га куваш*. Они су били тамо, она *de facto*, док је њему прошлост мајком посредована, у тој и таквој прошлости Роуена је изневерена, остављена, занемаривана као људско биће у својим есенцијалним поривима. Тамо се гомила вековно политичко лудило, тамо је као темељну вредност видела *баунџи* чоколадицу, *raison d'être* с кокосом, тамошња Роуена је еманација ултрабаналности док ће овдашња собом прехранити властито дете. Ово *sag* од Роуене Вилијамс прави хероину, обезбеђује јој вечност у исказивању сваког па и најмањег императива људскости, а *џамо* је глуво ништавило, прави Крај који се нико од припадника безнадежне врсте није усудио да забележи. Тамо не може да се буде људско биће јер нема услова и нико то не тражи, док су *овде* остали несумњиви представници човечанства у непатвореном стању, елементарни колико и природа која их је успоставила. Бог, природа, нека таква сила.

Британски хеликоптери, полицијски аутомобили, вестернизовани ред који се наново успоставља, долазак коњице коју нико није позвао нити желео. Роман Манон Стефан Рос је то, *appendix* средњовековним расправама о слободи воље, слободи уопште, књига о томе „шта то значи бити јебено људско биће” (*op. cit.* Д. Ф. Волас). Нисам је уредио, али сам се, ево, донекле искупио.

Your turn.